

“El Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC)”

El 1981 s'institucionalitza per primera vegada a Catalunya l'arqueologia subaquàtica per una decisió de la Diputació de Girona, que crea al si del Servei Tècnic d'Investigacions Arqueològiques un departament específicament dedicat a aquesta especialitat arqueològica. Aquesta decisió institucional no sorgeix del no-res, sinó que vol donar continuïtat a la tasca que des de 1972, data de la seva creació en el BOE, venia desenvolupant el Patronato de Excavaciones Arqueológicas Submarinas de la Provincia Marítima de Gerona”.¹

Per aquestes mateixes dates el Servei d'Arqueologia creat per la Generalitat a la darrereria de l'any anterior² comença a desenvolupar la seva tasca, i per una decisió política se signa un conveni de col·laboració entre la Generalitat i la Diputació de Girona³ la qual cosa produeix, entre d'altres resultats, la decisió que la tasca que es començava a portar a terme en el camp de l'arqueologia subaquàtica a Girona es fes extensible a tot Catalunya, però aquesta decisió pràcticament no passa d'ésser una declaració d'intencions, ja que no és acompanyada d'un increment de pressupostos, personal, mitjans tècnics, etc. que possibilitin portar a terme la tasca encarregada arreu del país.

A la pràctica, amb una sola persona i amb un pressupost de la Diputació de Girona, l'arqueologia subaquàtica queda reduïda a nivell d'actuacions sobre el terreny a l'àrea de les comarques gironines, que s'agafen com a banc de proves per adquirir experiència i poder-la aplicar més tard a tot el país, però tenint molt clar que l'objectiu a assolir en un futur més o menys proper era arribar a la creació del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya.

De l'any 1981 al 1990 es porta a terme la realització de la carta arqueològica subaquàtica de la Costa Brava i es fan excavacions als derelictes de Sa Tuna,⁴ Roses II,⁵ Tossa,⁶ Culip IV⁷ i al port d'Empúries situat a

Riells-La Clota,⁸ treballs que a part d'ésser plantejats com a tasques d'investigació històrica, tenen un altre objectiu que en aquell moment era més important i que es va considerar com a prioritari: crear la base per al desenvolupament futur de l'arqueologia subaquàtica catalana, i per la qual cosa calia.⁹

— Aconseguir un estat d'opinió favorable a la conservació i estudi del nostre patrimoni cultural subaquàtic.

— Formar un equip humà capaç de realitzar arqueologia subaquàtica.

— Aconseguir el material necessari per poder realitzar els treballs arqueològics.

— Fer la catalogació del nostre patrimoni cultural subaquàtic per saber què tenim, quin és el seu estat i poder planificar les accions més idònies per a cada cas.

— Contribuir al sorgiment d'iniciatives efectives per a la protecció i conservació del patrimoni.

Per assolir aquests objectius, el 1983 es va fer el primer curs d'arqueologia subaquàtica per al qual es varen escollir dotze persones amb lloc de residència repartit per gairebé totes les comarques costaneres catalanes i durant dos mesos se'ls va formar tant en immersió com en pràctica d'arqueologia subaquàtica. El 1988 en col·laboració amb el Consell d'Europa es va celebrar a Girona un curs amb participació de professors i alumnes de quasi tots els països europeus, la qual cosa va permetre als nous arqueòlegs entrar en contacte amb la realitat exterior i afavorir els contactes per continuar la seva formació a l'estranger. El 1990, en col·laboració amb l'Institut Català de Noves Professions,¹⁰ trenta arqueòlegs catalans varen obtenir el títol de capbussador professional, la qual cosa solucionava el problema administratiu de la seva contractació per part de l'Administració, que fins aleshores, amb un títol esportiu de capbussada, era complicat.

Culip IV es va programar com un treball científic i com a escola de nous arqueòlegs, però també com un crit d'atenció, com a demostració clara de les possibilitats d'aquesta especialitat arqueològica a casa nostra i sortosament el tractament donat pels mitjans de comunicació va permetre crear en amplis sectors una nova mentalitat sobre aquest treball, i va fer patent la necessitat de protegir els jaciments arqueològics ubicats sota les aigües.

Aquesta nova situació va facilitar moltíssim la concessió de subvencions que varen permetre, sobretot en el cas de l'ajut durant tres anys de la Comisión Interministerial de Ciencia y Tecnología (CICYT), anar completant la infraestructura tècnica necessària.

L'any 1990 marca un punt d'inflexió important en el moment en què es produeix, per part del Departament

1. Decret 2588/1972 de 18 d'agost. BOE, núm. 235.

2. Decret 295/1980 de 4 de desembre, es crea el Servei d'Arqueologia..., DOG, núm. 105, p. 3, de 7-1-1981.

3. Decret 198/1981 de 9 de juliol, que dóna publicitat al conveni de col·laboració formalitzat entre el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya i la Diputació de Girona, DOG, núm. 248, p. 838, de 5-8-1981.

4. NIETO, J.: “Darrers treballs d'arqueologia subaquàtica a Girona”, *Tribuna d'Arqueologia*, 1982-1983, ps. 39-42.

5. NIETO, J.: “La ciutatella de Roses y el pecio Roses II”, *Festa Major*, Roses, 1984.

6. NIETO, J. et al.: *Excavacions arqueològiques subaquàtiques a Cala Culip*, I, a Sèrie Monogràfica, 9, Girona, 1989.

7. NIETO, J., et al.: *Excavacions arqueològiques subaquàtiques a Cala Culip*, I, a Sèrie Monogràfica, 9, Girona, 1989; COLOMER, S., et al.: “Culip IV, un vaixell medieval al Cap de Creus (Cadaqués, Alt Empordà)”, *Tribuna d'Arqueologia*, 1988-1989, ps. 41-50; PUJOL, M.: “Culip IV: l'épave d'un navire long à rames du XIV siècle”, *Neptunia*, 179, 1990, ps. 37-40.

8. NIETO, J. i NOLLA, J. M.: “El yacimiento arqueológico submarino de Riells-La Clota y su relación con Ampurias”, *VI Congreso Internacional de Arqueología Submarina* (Cartagena, 1982), Madrid, 1985, ps. 265-283.

9. NIETO, J.: “Darrers treballs d'arqueologia subaquàtica a Girona”, *Tribuna d'Arqueologia*, 1982-1983, ps. 39-42.

10. SANTOLARIA, J. et al.: *Arqueologia Subaquàtica: un nou camp professional*, “Monografies d'Activitats Professionals”, 2, Barcelona, 1992.

de Cultura, una decisió ferma de normalitzar l'arqueologia subaquàtica catalana i de portar a terme una acció de govern assumint les competències plenes de la Generalitat en aquest camp. De mica en mica i al ritme lent que marquen les possibilitats pressupostàries, a la darrerria d'aquest any es contracta un nou arqueòleg, els primers mesos de l'any següent es contracta un bus-mecànic i més tard un patró d'embarcació que s'encarregarà del vaixell Thetis amb el qual es dota, a partir de desembre de 1991, l'aleshores encara no creat oficialment Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya (CASC), com a eina essencial de treball subaquàtic. A partir del 13 d'octubre de 1992 existeix oficialment el CASC amb la publicació al DOG del decret de creació del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de Catalunya,¹¹ que depenent del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura, té com a missions: "... l'inventari, la protecció, la conservació, l'estudi i la difusió del patrimoni arqueològic de Catalunya que es troba submergit en aigües costaneres i interiors".

Per diverses raons: que a causa de les seves condicions climàtiques i orogràfiques, la Costa Brava constitueix la principal àrea arqueològica subaquàtica de Catalunya, per la tradició en aquest camp existent a Girona, per una decisió política de descentralització administrativa, per rendibilitzar les inversions —en aquest cas aprofitar la infraestructura (biblioteca, laboratoris, personal, etc.) del Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona— el CASC s'instal·la a Girona en un edifici acabat de restaurar a la carretera de Pedret, on el CASC, el CIAG i el SAM compartiran edifici, però mantenint cadascun la seva independència administrativa i pressupostària.

El CASC neix amb dues línies bàsiques d'actuació: la gestió del patrimoni (carta arqueològica, excavacions d'urgència, programació i inspecció tècnica dels treballs arqueològics subaquàtics, etc.) i la recerca científica (excavacions programades, estudi, publicació i difusió científica, etc.) i porta a terme aquestes missions bé per ell mateix, amb els seus propis mitjans, principalment en allò referent a la gestió del patrimoni, assumint les seves obligacions com a òrgan de l'Administració, bé amb la col·laboració de les universitats o altres institucions interessades en el tema, essent l'excavació i la recerca científica l'àrea de treball que principalment es desenvoluparà d'aquesta manera.

A més a més, el CASC pretén ésser:

— Un equip humà pluridisciplinar capaç d'aglutinar persones d'altres procedències en un programa unitari o d'oferir assessorament tècnic a arqueòlegs o institucions que tinguin un problema relacionat amb l'arqueologia subaquàtica.

— Dipòsit centralitzat de màquines i eines per a garantir: rendibilitat en la política d'adquisicions, una correcta conservació i manteniment d'aquestes eines i un préstec a altres institucions.

- Arxiu i banc de dades del patrimoni cultural subaquàtic.
- Biblioteca especialitzada.
- Centre de formació pràctica de nous arqueòlegs en col·laboració amb les universitats.
- Centre de conservació i restauració de materials arqueològics humits.
- Instrument de difusió de l'arqueologia subaquàtica catalana.

El CASC i les universitats

Per múltiples raons no sembla probable que, almenys a curt termini, cap altra institució catalana disposi dels mitjans humans i tècnics del CASC i fins i tot és possible que en el futur no sigui aconsellable repetir inversions. Per aquesta i altres consideracions òbvies, el CASC té com a objectiu establir convenis de col·laboració amb diverses institucions per rendibilitzar al màxim les infraestructures i posar-les a l'abast d'altres equips de treball.

En principi sembla la universitat la institució més adient amb la qual acordar una col·laboració encaminada a establir programes de recerca i per contribuir a la formació pràctica de les noves promocions d'arqueòlegs.

Atesa l'existència d'un conveni marc de col·laboració entre el Departament de Cultura i totes les universitats catalanes per a l'estudi i protecció del patrimoni cultural, és en el si d'aquest conveni que es pot establir un conveni específic en el camp de l'arqueologia subaquàtica, en el qual cada part porti mitjans econòmics, tècnics i personal aprofitant les seves pròpies possibilitats o les que ofereix el fet que diverses universitats i el CASC es presenten amb un programa unitari per aconseguir ajuts i subvencions aliens.

D'aquesta manera la universitat ampliarà la seva capacitat de recerca al món subaquàtic, els alumnes tindrien una més àmplia formació pràctica i l'arqueologia es beneficiaria d'un equip pluridisciplinar amb un programa unitari.

Xavier Nieto

11. Decret 237/1992 de 13 d'octubre, de creació del Centre d'Arqueologia Subaquàtica de la Direcció General del Patrimoni Cultural, DOG, núm. 1666, p. 6.408 de 6-11-1992.